

КАФЕДРА ТЕОРІЇ МУЗИКИ

Тарас КРАВЦОВ
Сергій ТУРНЄЄВ

ЗБІРНИК МУЗИЧНИХ ДИКТАНТІВ

Навчально-методичний посібник

Харків
2020

УДК 781.2
К 77

Друкується за рішенням Вченої ради
Харківського національного університету мистецтв
імені І. П. Котляревського
(протокол № 5 від 22 грудня 2020 року)

Редактор-упорядник – Марія Юріївна Борисенко, кандидат мистецтвознавства,
доцент, доцент кафедри теорії музики

Кравцов Т. С., Турнєєв С. П.

К 77

Збірник музичних диктантів : навчально-методичний посібник / Харк. нац. ун-т мистецтв імені І. П. Котляревського ; ред.-упор. М. Ю. Борисенко. — Харків : Вид-во «Естет Принт», 2020. — 52 с.
ISMN 979-0-9007165-5-2

Навчально-методичний посібник створений на кафедрі теорії музики Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Автори диктантів і завдань з гармонії – досвідчені українські митці, композитори, музикознавці: доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теорії музики з 1970 по 1986 Т. С. Кравцов (1922–2013) і заслужений діяч мистецтв України, професор С. П. Турнєєв.

Посібник, що продовжує багаторічну університетську традицію нотних видань музичних диктантів для студентів вищої та середньої ланок фахової освіти, орієнтований на абітурієнтів усіх спеціалізацій, які вступають до ЗВО, зокрема, ХНУМ імені І. П. Котляревського. Він також може бути корисним як для різноманітних форм роботи по розвитку музичного слуху на заняттях із навчального курсу «Сольфеджіо», так і для практичного закріплення вивченого матеріалу з курсу «Гармонія».

УДК 781.2

ISMN 979-0-9007165-5-2

© Кравцов Т. С., Турнєєв С. П., 2020
© ХНУМ імені І. П. Котляревського, 2020

ЗМІСТ

Передмова	4
Біографічні відомості про авторів	7
РОЗДІЛ 1. КОМПОЗИЦІЯ, МУЗИКОЗНАВСТВО. Триголосні диктанти	8
РОЗДІЛ 2. МУЗИКОЗНАВСТВО	
2.1. Мелодії для гармонізації	14
2.2. Варіанти рішень гармонічних завдань	17
РОЗДІЛ 3. ХОРОВЕ ДИРИГУВАННЯ. Триголосні диктанти	20
РОЗДІЛ 4. ФОРТЕПІАНО, ОРГАН. Двоголосні диктанти	25
РОЗДІЛ 5. ОРКЕСТРОВІ СТРУННІ ІНСТРУМЕНТИ. Двоголосні диктанти	30
РОЗДІЛ 6. ОРКЕСТРОВІ ДУХОВІ ТА УДАРНІ ІНСТРУМЕНТИ, МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЕСТРАДИ ТА ДЖАЗУ (ІНСТРУМЕНТАЛІСТИ), ОПЕРНО-СИМФОНІЧНЕ ДИРИГУВАННЯ. Двоголосні диктанти	34
РОЗДІЛ 7. НАРОДНІ ІНСТРУМЕНТИ УКРАЇНИ. Двоголосні диктанти	42
РОЗДІЛ 8. АКАДЕМІЧНИЙ СПІВ, МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО ЕСТРАДИ ТА ДЖАЗУ (ВОКАЛ). Одноголосні диктанти	45

ПЕРЕДМОВА

Посібник укладений таким чином, щоб охопити усі спеціалізації абітурієнтів за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» ступеня освіти «Бакалавр», які готуються до вступу у Харківський національний університет мистецтв імені І. П. Котляревського. Звідси, зібрані у посібнику диктанти та завдання з гармонії мають безумовну практичну, навчально-методичну цінність, адже, по-перше, акумулюють тривалий 16-річний період їх написання – з 2004 по 2020 роки, по-друге – наочно демонструють університетський формат щодо кваліфікаційних вимог, програм творчих випробувань, критеріїв оцінювання творчих конкурсів для вступників ХНУМ, по-третє – віддзеркалюють рівень фахової підготовки здобувачів ступеня освіти «Бакалавр» за останні майже два десятиліття.

Зміни цього рівня та відповідних до нього вступних вимог призвели до необхідності створення сучасного варіанту відомого українського посібника «Музичні диктанти. Мелодії для гармонізації», виданого близько 40 років тому (у 1982 році) групою видатних музикантів – викладачів університетської кафедри теорії музики: П. П. Калашником, Л. М. Булгаковим за участю М. Д. Тица, Т. С. Кравцова, І. М. Дубініна, Л. Б. Решетникова¹. Він поки що залишається єдиним на теренах України багатоцільовим дидактичним виданням для вступників усіх спеціалізацій.

Автори музичних вправ нового посібника – доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теорії музики (1970–1986) **Тарас Сергійович Кравцов** (1922–2013) та заслужений діяч мистецтв України, професор кафедр композиції та інструментування, а також теорії музики, декан виконавсько-музикознавчого факультету **Сергій Петрович Турнєєв** – яскраві представники різних поколінь вступників–випускників ХНУМ, досвідчені викладачі найвідомішої в Україні харківської композиторсько-теоретичної школи, яка органічно поєднала музичну теорію та практику, наукове і художнє усвідомлення творчих явищ, композиторський і музикознавчий напрями музичного мистецтва. Саме ці композитори і, водночас, теоретики були залучені до написання вступних завдань для абітурієнтів ХНУМ за часів ректорства кандидата мистецтвознавства, професора, народної артистки України **Тетяни Борисівни Веркіної**.

Отже, головна мета пропонованого видання полягає не тільки в систематизації зразків екзаменаційного диктанту та правил рішення гармонічних завдань, а й фіксації та збереженні університетського педагогічного досвіду у сфері проф-

---

¹ Калашник П., Булгаков Л. Музичні диктанти. Мелодії для гармонізації : учбовий посібник для середніх і вищих музичних учбових закладів. — К. : Видавництво «Музична Україна», 1982. — 96 с.

орієнтаційної роботи, продовження багаторічної традиції нотних видань музичних диктантів для студентів вищої та середньої ланок фахової освіти, що сягає різних етапів розвитку Харківського національного університету мистецтв та його профільної теоретичної кафедри. Її «мистецьку тональність» «завжди складала яскраві авторські “інтонації”, що не згасають і сьогодні, демонструючи кращі традиції Консерваторії. Остання наче покликана дбайливо оберігати їх непорушний зв’язок – адже італійське *conservatorio* і є – “охороняти”» [1]².

***

Структуру представленого посібника сумарно складають 118 зразків одно-, дво- і триголосних музичних диктантів Т. С. Кравцова (68 номерів, 2004–2013 рр. написання), С. П. Турнеєва (50 номерів, 2017–2020), розподілених за 10-ма спеціалізаціями абітурієнтів ЗВО, одна з яких, а саме «Музикознавство», містить також мелодії для гармонізацій (та варіанти їх рішень) згідно вимогам вступного творчого випробування.

Задля збереження авторського стилю нотних прикладів кожен із них маркований скороченими позначеннями, відповідно, Т. К. – *Тарас Кравцов*, С. Т. – *Сергій Турнеєв*.

У наданих зразках врахований об’єм навчальних програм для студентів випускних курсів середніх закладів музичної освіти, спеціалізованих музичних шкіл.

Диктанти і завдання з гармонії містять комплекс складнощів, серед яких головними є *мелодичні, ладо-гармонічні, метро-ритмічні та фактурні*.

Переважна кількість триголосних диктантів збірника, пропонованих для здобувачів-композиторів і музикознавців, має поліфонічний склад з елементами підголоскового народного багатоголосся, а також імітаційної та контрастної поліфонії. Тих самих ознак набувають і двоголосні диктанти для студентів виконавських спеціалізацій, незважаючи на їхню спрямованість до «компенсації» третього уявного голосу, якого бракує для повноти звучання гармонії.

Оскільки нотні зразки посібника орієнтовані на закономірності класико-романтичного тонально-гармонічного мислення, звідси особливого значення в них набувають гармонічні засади, їхня ясність, прозорість та стильова визначеність. Серед таких засад у диктантах і мелодіях для гармонізацій широко використовуються як діатоніка, так і альтераційна, модуляційна хроматика, відхилення у тональності хроматичної системи мажору-мінору, гармонічний, мелодичний різновиди мажору та мінору тощо.

---

² Борисенко М. Ю. Теоретичне музикознавство : рух у часі / Pro Domo Mea : Нариси. До 90-річчя з дня існування Харківського державного університету мистецтв ім. І. П. Котляревського ; ред. Т. Б. Веркіна, Г. А. Абаджян, Г. Я. Ботунова. — Х. : ХДУМ, 2007. — С. 184.

Як «перевірочна» практична інтонаційно-слухова форма роботи у навчальному курсі сольфеджіо, інструктивний диктант, як відомо, корелює з іншою провідною формою інтонаційно-слухового тренінгу – *співом*, що ставить перед авторами диктантів особливі дидактичні та практико-методичні завдання. Серед них – природна мелодична виразовість зразків, що має бути наближеною до художньої. Це сприяє полегшенню слухового сприйняття, запам'ятовування та запису диктантів студентами, які «співають» зразки внутрішнім слухом. Диктанти не випадково складені у зручній для інтонування теситурі, деякі з них мають ознаки впливу Слобожанського народного мелосу.

Зрештою, метро-ритмічний фактор музичної виразовості у нотних прикладах також прямує, насамперед, до виокремлення кантиленної мелодики, її інтонаційної пластики, гнучкості. Ритмічне розмаїття у диктантах пов'язане із наявними у збірнику різножанровими музичними зразками.

В цілому, диктант є тією комплексною «інтонованою» формою, яка фокусує базові теоретичні компетенції та практичні вміння і навички, передбачені змістом навчальних курсів за певним профілем підготовки студентів. Оскільки основним завданням диктанту стає системний розвиток слухової культури, тезаурусу, музично-слухових здібностей, він виступає найбільш оптимальною формою для їх системної перевірки, показником *музичальності*, творчої обдарованості. Саме вони і мають визначати цінність пропонованого посібника та важливість диктанту як творчого випробування з фаху для вступників.

***

Висловлюємо щире подяку ректорові, професору **Т. Б. Веркіній**, начальнику навчального відділу, старшому викладачу кафедри теорії музики **Л. В. Біляєвій** за організаційну допомогу у підготовці даного видання.

Кандидат мистецтвознавства, доцент М. Ю. Борисенко

БІОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КРАВЦОВ Тарас Сергійович (22.10.1922 – 2.09.2013, Харків) – видатний український вчений-музикознавець, педагог, композитор (автор симфонічних, вокальних, вокально-хорових творів), музично-громадський діяч Харківщини, доктор мистецтвознавства, професор, завідувач кафедри теорії музики ХНУМ імені І. П. Котляревського (1970–1986), заслужений діяч мистецтв України, лауреат муніципальної премії м. Харкова ім. І. Слатіна, нагороджений медалями та орденом Вітчизняної війни II ступеня, Почесною відзнакою Міністерства культури і мистецтв України «За багаторічну плідну працю в галузі культури», член Національної Спілки композиторів України.

Т. С. Кравцов – автор нової оригінальної універсальної музично-теоретичної концепції, викладеної у докторській дисертації («Гармонічна інтонація»), двох монографіях («Гармонія в системі інтонаційних зв'язків» та «Гармонія як музично-інтонаційний феномен»), численних статтях, навчально-методичних посібниках, доповідях.

Коло його наукових інтересів сягає широкого діапазону питань – від музичного фольклору до філософського усвідомлення закономірностей музичного мислення, від окремих аспектів музичної теорії до фундаментальних естетичних узагальнень. Має розробки навчально-методичних тем, цілісних сучасних навчальних курсів.

ТУРНЄЄВ Сергій Петрович – український композитор, теоретик, педагог, музично-громадський діяч, заслужений діяч мистецтв України, професор кафедр композиції та інструментування, а також теорії музики, декан виконавсько-музикознавчого факультету Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського. Член Національної Спілки композиторів України.

1981 р. закінчив ХНУМ (тоді – Харківський інститут мистецтв) за класом композиції видатного композитора, викладача – професора В. Т. Борисова.

С. П. Турнеєв – відомий в Україні та за її межами композитор, ініціатор та організатор всеукраїнських конкурсів із теорії музики, композиції, виконавства, міжнародних музичних проєктів та ін.

Автор симфонічної музики, концертів, камерно-інструментальних, вокальних, хорових творів, музики до театральних вистав, що звучать у концертних залах України, а також Бельгії, Іспанії, Канади, Росії, Сербії, США, Франції.

Має наукові публікації, автор і редактор-упорядник навчально-методичних посібників із музичного диктанту, інструментування.